

Redigeret af Mickey Gjerris & Cecilie Rubow

Naturens sprog

historier fra
virkeligheden om fortryllelse

Eksistensen

Naturen i mig selv

Mickey Gjerris

Altantanker

Da jeg nåede til 40'erne, fik jeg svært ved at sove længe. Gik fra teenageragtigt at sove som en sten, så længe som vækkeuret tillod, til at vågne ved 4-5 tiden om morgenen og ligge hvileløst og stirre op i loftet eller ud i mørket. Sådan har min mor haft det i mange år. Ved ikke om det er arveligt, en naturlig del af at blive ældre eller bare mig. Men der er ikke noget at gøre. Sådan er det bare. Har nu vænnet mig til at stå op, lave kaffe, se dagen begynde, ryge en smøg på altanen, nyde fuglesangen, vinke venligt til renovationsmedarbejderne og bruge et par timer på at få skrevet artikler, svaret på mails og nyde roen inden familien vågner, og dagens kaos begynder.

I det hele taget er det at blive ældre et møde med min egen natur. Påstanden fra Nikes berømte reklame om, at "to you the laws of physics are merely a suggestion", klinger hult efter operationer i skulder, knæ, hjerte, grånende hår og generelt kropsligt forfald. Naturen går sin gang i mig i en gletcheragtig bevægelse mod den totale tilintetgørelse. En ukontrollabel bevægelse, som ikke kan ændres, kun modtages med større eller mindre værdighed.

Sådan er det at være menneske. Vi kan vælge mellem mangt og meget, men det meste af det vigtige er allerede bestemt for os i form af en række grundvilkår ved den tilværelse, som vi fødes ind i. Kropslige behov, længsel efter kærlighed, sorg når vi mister og den sitrende glæde i kroppen ved solopgange, sex, latter og fysisk anstrengelse.

Vi vil så gerne lade som om, at vi har styr på det hele, men det virker ofte som om, at det er, når vi mister kontrollen og tillader os selv bare at være til stede i den natur, som vi er født med, at vi for alvor lever. Når vi slipper forestillingen om, at vi er noget ganske særligt, og blot lader livet, som det er for alle, tage over.

Menneskets natur er imidlertid ikke det eneste, som jeg med årene får mere og mere blik for min indfældethed i. Det samme gør sig gældende for den natur, som min egen natur er indfældet i hver eneste sekund. Døgnet's rytme, der gør det til en vidt forskellig

oplevelse ikke at kunne sove i januar og maj. Vejret, der farver min dag med sollys eller grå skyer. Kulde, regn, varme, fugtighed og vind mod min hud, hver gang jeg forlader de indelukker, som vi har bygget til os selv for at være i fred for naturen. Fuglesangen, der selv på den københavnske forstadsaltan kan fylde rummet. Årets gang fra nøgne grene over forårets intense lysegrønne farver til sommerens blå himmel gennem mørkegrønt løv og videre til efterårets flammende skove for at ende endnu en gang ved de nøgne grene. Maden jeg spiser, havet jeg bader i, edderkoppen på badeværelset, hunden på gaden.

Som havet er fiskens element, er naturen vores. Den danske teolog K.E. Løgstrup (1905-1981) skriver om vores indfældethed i naturen: "Som vort legeme lever af dagligt brød, sådan lever vores sind i dets oplagthed og energi af vor omverden i dens natur ... Sindet er ikke til uden at være stemt, uden at være en klangbund for alt, hvad der er til og går for sig i den verden og den natur, som mennesket med sine sanser, med sine øjne og øren, er indfældet i."

Vi er nedsunket i verden, og hvert sekund påvirkes vores sind af den. For mange af os er naturen imidlertid blevet til noget, vi tager ud i, når vi har fri fra det daglige virke ved computeren. Naturen er det, vi besøger, når vi har tid. Naturen er ikke noget, vi lever i, men noget, vi undertiden opholder os i. En fremmedgørelse for vores livsgrundlag med skræmmende perspektiver. I tanken løsrevet fra vores element. Grobund for tanken om, at vi kan klare os uden verden. Mennesket som altings målestok. Naturen reduceret til en ressource, der kan formes og anvendes alt efter hvilke behov, præferencer og pludselige indskydelser, der melder sig. Som Løgstrup siger, ser vi os selv som dem, der lever på kanten af naturen. Men derude på kanten af naturen kommer vi på kant med den. Og på kant med naturen kommer vi på kant med os selv.

Det har ofte slået mig, at når politikere og embedsmænd forhandler om biosfærens fremtid ved diverse klimatopmøder, er de omgivet af illusionen om menneskelig kontrol. De bevæger sig gennem lufthavne, der er blottet for eksistensen af andet end menneskelige behov, over i skudsikre biler med tonede ruder, der effektivt holder verden ude, og ind i konferencecentre, hvor den eneste natur, de møder, er den mad, som de indtager. Ikke mærkeligt, at de tænker, at de har styr på hele. At naturen er noget derude, som skal holdes op mod menneskets behov. Og som derfor altid taber. Naturen er det andet, det udenfor os. At beskytte naturen er at ofre os selv. Os mod den. Klimaet blot en termostat, som vi kan skrue op og ned for alt efter, hvad vi mener, at vi har brug for. Arter, økosystemer og levende væsener er blot økonomisk potentiale, som vi kan overveje, om vi vil bevare eller ej. Der er i fuldt alvor økonomer, der laver beregninger på, om og

hvor meget det kan betale sig at gøre noget ved klimaforandringerne. Koster det så meget at holde temperaturen nede, at det slet ikke kan betale sig i forhold til den vækst, som vi kan få ud af bare at lade stå til?

Omgivet af os selv kan vi kun få øje på os selv. En verden indrettet til at passe til os er det bedste værn mod at få øje på, at verden er andet og mere end en scene, hvor vi kan udspille vores egne historier. Vi lever i glemsel af, at naturen og verden er mere end os – og at vi er uløseligt bundet til den.

I en tid med klimaforandringer, naturforarmelse, tab af biodiversitet, masseuddøen af arter, ødelæggelse af koralrev og alle de andre historier, der præger vores fortælling om naturen i dag, er det blikket for vores tilhørsforhold til naturen, der er det vigtigste af alt. Videnskab, teknologi, administration og politiske løsninger er vigtige, men de vigtigste spørgsmål er af filosofisk, ja religiøs karakter: Hvem er vi og hvor har vi hjemme? Først når vi har svaret på dem, kan vi begynde at bruge de redskaber, som vi har til rådighed. Naturen er ikke det andet, men os selv. Både den natur, som er vores eksistens, og den natur, som vi indgår i med sjæl og legeme. Der er ikke et 'os og den', men kun et 'os'.

Bjergtanker

Bjerge. Jordskorpen presset sammen og op af ufattelige kræfter. De tårner sig op med største selvfølgelighed og står blot der. I forhold til os uden tid. De skal intet nå og lader over millioner af år tid og vejrlig forme dem uden at gå i panik.

Bjerge er universets ro midt i tilværelsens stormløb mod den uundgåelige tilintetgørelse. At se på et bjerg er at få sat sig selv på plads. Forstå, hvor lille, flygtig og betydningsløs man er. At se på et bjerg er nærmest at kunne høre naturen grine lidt overbærende af vores forestilling om os selv som altings mening.

Det kan godt være, at vi er ved at ødelægge det for os selv og de mange arter, som forsvinder sammen med os, men bjergene, naturen, livet skal nok gå videre. Er der en trøst at hente i den tanke?

Ikke for de mange milliarder mennesker, der står til at blive ramt af klimaforandringer-

ne. I begyndelsen af 2018 vælter det ud med artikler, der viser, at vi er i dybe problemer. Paris-aftalens mål om temperaturstigninger på højst 1,5-2 grader celsius er stort set umulige at nå, lige meget hvad vi gør – og med de nuværende udledninger og den manglende politiske vilje til at sætte handlinger på de pæne ord ser det mere ud til, at vi er på vej mod 3-4 grader globalt set. En udvikling, der blandt andet kan betyde, at dele af Indien, Pakistan og Bangladesh kan være ubeboelige i år 2100 på grund af hede og luftfugtighed. Det kan betyde, at op mod 500 millioner mennesker må flygte fra de områder.

Nu ved jeg godt, at de færreste af os kerer os om, hvordan mennesker langt væk i tid & rum har det. Det er først, når de står på vores dørtrin og beder om et sted at bo, at panikken sætter ind, og vi begynder at rejse hegn og mure. Men vi står også selv med skægget i postkassen (hvis vi da kan finde en). Etisk Råd holdt i marts 2017 en debatdag i samarbejde med Institut for Folkesundhedsvidenskab ved Københavns Universitet om klimaforandringer og danskernes sundhed. Heller ikke her var der gode nyheder at hente. Vi kan imødesee mere skimmelsvamp, der fører til mere astma og allergi, flere oversvømmelser med medfølgende risiko for sygdomme på grund af opstigende kloakvand, nye sygdomme på grund af migrerende insekter, hedebølger, der vil være direkte livsfarlige for ældre og svækkede mennesker mm. Og så vil jeg slet ikke nævne de stigende udgifter til klimasikring og oprydning, når det går galt.

Der er heller ingen trøst at hente for de mange arter, som vi er i gang med at udrydde. Forskerne taler om, at den sjette masseuddøen er på vej. 5 gange før i de sidste 500 millioner år har naturkatastrofer udslettet et sted mellem 50 og 90 % af alle arter. Nu er det så os, der er katastrofen. Bestandene af en lang række dyrearter – også de, der endnu ikke betegnes som 'truede' – er i hastig nedgang, ikke mindst fordi vi inddrager deres levesteder til vores byer og landbrug. Vi står til at miste op mod 75% af alle dyrearter. Verdenshavene er overfiskede i grotesk grad og så forurenede af plastic, at der efterhånden er større chance for at fange en indkøbspose end en fisk. Når varmen for alvor kommer, har dyre- og plantearter kun 2 muligheder: Tilpas jer eller forsvind. Hvor mange der kan nå det første, er meget usikkert. Så basalt set står vi foran en økologisk katastrofe af uanede dimensioner, hvor ikke alene vores eget livsgrundlag, men også livsgrundlaget for tusinder af andre arter forsvinder.

Så der er ikke meget trøst at hente.

Og ser man på den manglende politiske vilje til at handle, før det er for sent, er det også svært at finde noget håb. Vi skændes

om de nuværende flygtningestrømme og lukker øjnene for, at de blot er en dråbe i det hav, som er på vej. Vi taler om 'grøn realisme' og 'grøn vækst' i en situation, hvor vækst hverken kan være grønt eller realistisk.

Den 2. august 2017 kunne hyperforbrugscivilisationen fejre Earth Overshoot Day. Det var den dag, hvor vi havde opbrugt de ressourcer, som planeten kan stille til rådighed over 12 måneder. Det var 6 dage tidligere end i 2016, og går vi tilbage til de gode gamle dage i begyndelsen af årtusindet, faldt Earth Overshoot Day i slutningen af september. Men nu har vi altså globalt overtræk på kontoen årets sidste 5 måneder. Det svarer til, at vi for at opretholde de nuværende forbrugsmønstre og livsstile skal bruge 1,7 jordkloder om året globalt set. Vi danskere, der ellers altid mener, at vi gør det bedre end alle andre, er i den situation, at skulle alle mennesker på kloden leve som os, skulle vi have 3,6 jordkloders ressourcer til rådighed.

Skal jeg blive ved?

Eller er du også nået til det der mærkelige stadie, hvor problemernes størrelse og løsningernes kompleksitet får dig til at give op? Leve videre i villet blindhed, hvor du bevidst glemmer det, som du ved, for at kunne fortsætte. Finde trøst i den svindende videnskabelige usikkerhed. Begynde blindt at tro på, at bare der er mere gang i væksten, så skal ingeniører, forskere og teknikere nok komme med et fix eller to, så vi kan fortsætte uanfægtede. Finde glæde i, at 80 % af Europas insekter målt i biomasse er forsvundet i det ocean af sprøjtegift, vi overhælder vores mad med i det konventionelle landbrug – for så behøver du ikke vaske forruden så tit?

Eller er du bare ramt af håbløshed over en situation, som du ikke har magt til at ændre en tøddel ved. Ligger i fosterstilling under spisebordet og venter på, at de voksne kommer og rydder op efter festen?

Så har du det vist som de fleste. Det kræver sin kvinde at se situationen i øjnene uden enten at fornægte den eller miste håbet og dermed modet til at handle. Og lige der... i al afmagten... er der for mig at se en smule trøst i at vide, at vi ikke kan ødelægge Jorden. At bjergene består, uanset hvad vi finder på. At livet, dette uforståelige og mangeløse oprør mod altings opløsning, fortsætter. På andre vilkår og andre måder ganske vist, men det fortsætter sin rejse gennem et univers, der stadig udvider sig i efterdønningerne af en 14 milliarder år gammel eksplosion, som ingen forstår.

Snegletanker

Når det regner her i de nordlige forstæder til København, kommer sneglene frem. Med deres perfekt formede skjold på ryggen skynder de sig langsomt hen over fortovet på min tur fra hjemmet til toget, cafeen, supermarkedet og alt det andet. Går altid mere forsigtigt sådanne dage. Og tager mig tiden til at bukke mig ned og flytte dem ind i buskadser og andre menneskers haver. Børnene finder det hysterisk morsomt. Der er millioner af snegle, og jeg redder en håndfuld på turen. Der sikkert blot bliver spist af en fugl eller kravler tilbage ud på fortovet og ender under en sko. Hvad nytter det? En snegls skæbne er nu en gang at dø, når den ikke selv kan forstå, at fortovet er et usikkert sted at udfolde sin eksistens i en verden af muterede aber. De må udvikle vores form for intelligens eller dø!

Men jeg fortsætter troligt med at løfte enkelte af de små medskabninger ind i midlertidig sikkerhed. Omsorgsfuldhed for det, der er sårbart, tror jeg ikke, at verden kan flyde nok over med. Man kan selvfølgelig anskue det som min helt egen form for godhedsindustri. Så kan jeg gå der og se ned på alle dem, der ikke gør det samme, og foragte dem, der blot træder sneglene ned i fliserne. Føle mig oplyst, hellig og hævet over mine mere pragmatiske og realistiske medborgere.

Går vi videre ind i motivforskningen, kan man sikkert hævde, at det i sidste ende er en handling, jeg kun udfører, fordi jeg føler mig god ved det. Selvfed på den ufede måde. Sådan en er jeg: Trækrammende vegetar, der går og har det godt over mig selv, mens verden står i flammer og andre mennesker tager sig af alvorlige problemer.

Eller også er det der, at det hele begynder. Med at tage en lille slimet skabning op i hånden og løfte den ind under en busk. Betragte den orientere sig med sine små følehorn. Mærke den glide langsomt hen ad håndfladen. Opleve, at den og jeg har noget til fælles. I al vores sårbarhed og udsathed. Opleve, at fællesskab ikke kun er noget, vi har med andre mennesker, men med alt levende.

Opleve, at hvor stor afstanden end er mellem mig og sneglen, så er nærheden større. Begge del af den samme fortælling, der begyndte i Big Bang og nu er nået til dette fortov og dette møde.

Vi kommer ikke til ændre vores tilgang til verden, før vi hører den fortælling og ser os selv som en del af den. Den amerikanske filosof David Abram taler om, at vi først finder

hjem, når vi forstår dybden af det mere-end-menneskelige fællesskab, som vi indgår i blot ved at være til. Ser, at sneglen ikke er der og vi her, men at vi er samme sted, i samme situation. At der bag alle forskellene, der gør os forskellige, er et fællesskab bygget på alt det, som vi har til fælles. At det, vi gør ved andre, former os selv. At vi hænger uløseligt sammen. Så kan den gennemgribende omstilling af vores kultur og samfund, som er så bydende nødvendig, begynde som andet end et offer, vi bærer af pligt for de andre, hvad enten det er snegle eller fremtidens generationer. Så er det en mulighed for at finde nye veje mod gode liv. Liv med glæde&sorg, frygt&latter og håb&død.

I en håbløs situation kan man ikke finde mod til at handle ved at bilde sig ind, at situationen ikke er håbløs – i hvert fald kun så længe, man kan fortrænge virkeligheden. Men der er håb i at se, at den vej, som man begynder at gå, rummer muligheder for at indgå i et større fællesskab. Muligheder for at kaste sine kræfter ind i en værdig kamp for at beskytte den natur, som udgør fællesskabets livsgrundlag. Om det fører til sejr, aner jeg ikke. Jeg tvivler. Men på vej mod nederlaget vil jeg hellere bruge livet på at bevæge mig mod at blive den bedste, jeg kan blive, end reducere mig selv til en meningsløs forbruger.

Så det begynder for mig med sneglen. Bagefter kan vi så tale strategi, politik, optimering af resultatet og forskellige tiltags effektivitet. Jeg skal nok møde op. Men først skal jeg finde håb og dermed mod til overhovedet at gå i gang. Og det begynder med et stille møde med en lille slimet snegl, der som jeg har brug for andres omsorg for at holde ved livet en stund endnu.

LITTERATUR

Abram, D. (1996): *The Spell of the Sensuous: Perception and Language in a More-Than-Human World*. New York: Vintage Books.

Løgstrup, K.E. (1995): *Kunst og erkendelse. Kunstfilosofiske betragtninger. Metafysik II*. 2. udg., København: Gyldendal.

Mickey Gjerris er lektor i bioetik ved Det Naturvidenskabelige Fakultet ved Københavns Universitet. Han har i mange år forsket og undervist i etiske spørgsmål vedrørende mennesker, dyr og natur og udgivet en lang række artikler og bøger om disse emner. Holder af at se på skyer og kramme træer. Nærer en vis utryghed over for edderkopper.